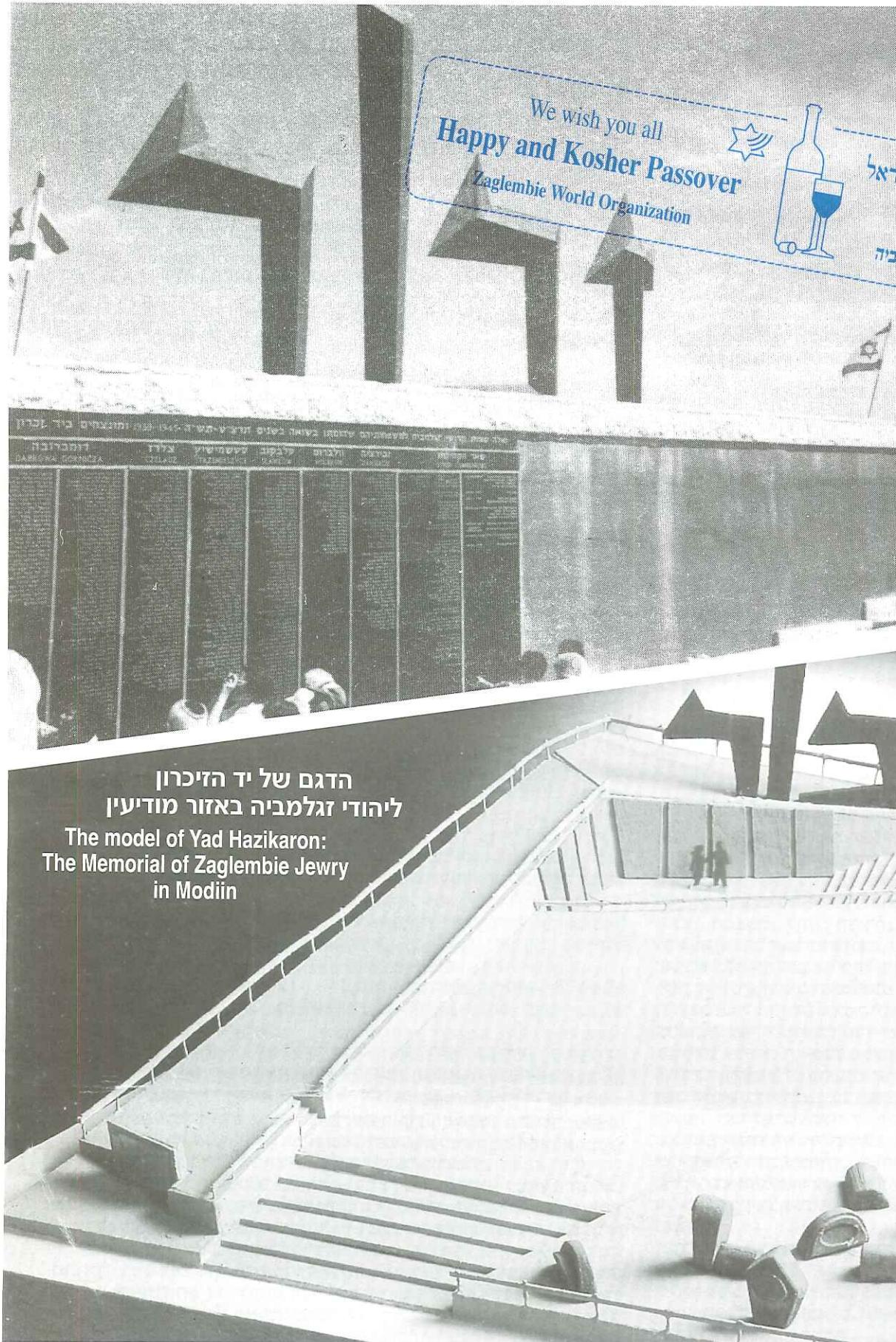

עלון זגלמבייה

זאגלאםביידער צייטונג

מידעון מס' 22 ניסן תשס"ח אפריל 2008
Zagłębie (Zaglembie) Newsletter, April 2008

הדגם של יד הזיכרון
ליידי זגלמבייה באזרמודיין

The model of Yad Hazikaron:
The Memorial of Zagłębie Jewry
in Modiin

ארגון יוצאי זגלמבייה

Zagłębie (Zaglembie) World Organization

66

אנו מחלים ליווצאי זגלמבייה ולכל בית ישראל
חג פסח שמח וכשר!
מחלים הנהלת הארגון ומעדת עלון זגלמבייה

קהילות
זגלמבייה

Będzin
Sosnowiec
Dąbrowa
Zawiercie
Czeladź
Siewierz
Sławków
Wolbrom
Dańdówka
Golonóg
Grodziec
Kazimierz
Klimontów
Ksawera
Łagisza
Maczki
Milowice
Modrzejów
Niemce
Niwka
Piaski
Porąbka
Strzemieszyce
Wojkowice
Zagórze
Ząbkowice
Kromolów

ארגון יוצאי זגלמבייה. רח' פרישמן 23 ת"א 63561, ישראל. טל: 972-5270919

Zagłębie World Organization 23 Frishman St. Tel Aviv 63561, Israel. Tel: 972-3-5270919
Zagłębie (Zaglembie) World Organization web site: zaglebie-world.org

- השנה חל יובל 650 לקיים העיר בנדיין. השלטונות המקומיים עומדים לציין את חלקי המשמעות של היהודים בהתקהותה של העיר, בשורה של אירועים: במהלך חודש אוגוסט, תעללה הצגה על נושא היהודי ותחנוך את תנציח את בית הקברות היהודי הראשון בנדיין, ברכוב זואוала (Zawale), שהוקם במאה ה-15 ושירות את היהודי האזר כולם. בטקס שיתקיים ב-19 באוגוסט, תשעתה, בין היתר, משלחת בת 200 קציני צה"ל,
- בסונובייך, הצירה בעיר זגלמבה, אך הגדולה שבזהן, מתקיים השנה במזיאון העירוני תערוכה על היהודי העיר וחילוקם בהתקחות העיר. כמו כן יציגו מלאת 65 שנה לחיסול גטאota זגלמבה, בעת שאנו נברך בארץ ובעולם בברכת חаг שמח ושר.
- בהתקה חג הפטח אני מברך את אנשי זגלמבה בארץ ובעולם בברכת חג אברהם גריין יי"ר הארגון

- ידידי וחברי אנשי זגלמבה, השנה, שנת תשס"ח – 2008, היא שנת יובל ה- 60 למדינת ישראל. עם ישראל בארץ ובעולם יחגגו את האירוע. לנו, ליוזדי זגלמבה, יש השנה מספר יובלות נוספות:
 - ביום השואה השנה, מלאו 20 שנה להקמת יד הזיכרון להזדהות זגלמבה באזור מודיען. אנו ניתן לכך ביטוי הולם ומוכבד. באפריל 1988, ביום השואה תשמ"ח, במכחו קהל של אלפי יהודי זגלמבה מהארץ ומהוצאה לה, חנכו את יד הזיכרון. ואנו מקיימים מדי שנה את עצרת יום השואה במקום, במכחו קהילתי רב של יווצאי זגלמבה, ומוכבדים מהארץ ומהעולם.
 - באוגוסט 1988 יצאונו לראשונה, משלחת של 140 אנשי זגלמבה מהדור הראשון והשני, כדי ללוות לקבריהם אבותם בבית הקברות בגלאמבה. בביור זה חנכו את בית הקברות הגדל בצד' המשותף לבנדיין וצ'ילז'. בית הקברות שהיה הרוס, שופץ ע"י מוניק סטבסקי שחקים במקום מטבח פולני. בקרויים מאי, מדי שנה, יצאת משלחת של חברי הארגון לפולין. אלה הניבו פעולות הנצחה רבות של העבר היהודי בכל רחבי זגלמבה ובעיר בנדיין.
 - השנה, אנו מצינים 20 שנה להנחת בית הקברות, לאחר שיפוצו.

לקראת יום השואה תשס"ח, ה- 1 במא"י 2008 נשיק את אחר האינטגרנט של ארגון יווצאי זגלמבה.
באחר תמצאו מידע על קהילות זגלמבה, ונעל פניות
הארון בעבר, בהווה ובעתיד.
הכנסו לאתר והיו שותפים לנשיה.

zaglebie-world.org

חתימת הסכם עם קק"ל לאחזקת יד הזיכרון

Singing the agreement with the KKL (JNF – Jewish National Fund)
 concerning future maintenance of the memorial site

משמאל, פרופ' יהושע פראור נושא דברים בטקס יום השואה הראשון בידי הזיכרון (Left), Prof. Yehoshua Prawer at The first Holocaust Memorial service in Modiin – 1988, and Mr. Abraham Green

"והבאתי אתכם אל אדמת ישראל" 20 שנה לפתייחת יד הזיכרון ליהדות זגלמבה מאת : יצחק גריינגראס

בימים השואה תשמ"ח, במסגרת הכנס העולמי של יווצאי זגלמבה, נחנך בטקס חגיגי יד-הזכרון ליהדות זגלמבה. האתר נבנה בכניסה לעיר קדוש זגלמבה באזור מודיען. עד היום קשה להבחין, איך זכינו, ללא תמייה ממשתנית או ארוגנים בעליים, להנצחה בזורה כל כך מוכבדת את יהדות זגלמבה שהושלה כמעט כולה בשואה. לפני שנה התפרסם מאמר בעלון זגלמבה על השלב הראשון של הקמת האתר שצוין בנטיעת "יער הקדושים" ובו 10,000 עצים, כאשר כל עץ מסמל משפחיה יהודית באזורה. מספר חדשניים לאחר נטיעת העיר החל שלב שני בהקמת יד הזיכרון. באחת הפגישות עם נציגי הארגונים של יווצאי זגלמבה מחו"ל, עליה רעינו הנצחת קהילת יהודי זגלמבה שנחרבו ולא זכו לבוא ל�בר ישראל. לצורך כך, הוקמה ועדת ציבוריית בראשות פרופ' יהושע פראור, כסגנו של סקורה מנוי-יירק ואיריה בן טוב מישראל. הוקמה ועדת ארגונית שכלה אישים ופעילים של יווצאי זגלמבה בארץ ובעולם. בארץ נבחר צוות של ארבעה : אברהם גריין – יי"ר הארגון, יצחק גריינגראס – סגנו, משה מגן – גזבר הארגון ונתק צים – מזכיר הארגון, שימוש כוועד המנהל. המהנדס צבי לנגר עמד בראש ועדת מקצועית שפיקחה על בניית יד הזיכרון. התחלנו לחפש מימון להקמת הפרויקט. הארגון הפיק עלון ובו פירוט תוכנות האתר העומד לימים. העalon הופץ בקרב יהודי זגלמבה בארץ ובעולם. אברהם גריין ואנכי נשענו לגיס כספים בקרב ארגוני יהודי זגלמבה, באירופה ובארצות הברית אמריקה זכינו להענות רבה. באחד הביקורים באראה"ב הגיעו לוושינגטון והתרשם מאתר הנצחה לחילילים שנפלו בויאטן. עליה בי הרעיון להוסיף ליד הזיכרון שלנו בקעה שבנה נציח את שמות המשפחות שניספו בשואה, על פי מקום מגוריהם בזגלמבה. כאשר חזרתי ארצה, ביקשתי להוסיף לדוגם שנבחר בקעה עם מדרגות יורדות.

בשנות התשעים, נוסף לאתר אמפיתיאטרון, לשימוש המבקרים בזמן הטקסים, שבחلكו הוקם בתמורה סט וסטלה סקורה מנוי-יירק. בשם הנהלת הארגון, אני מבקש להודות לכל הפעלים והתרומות בארץ ובעולם שbowותם יכולנו לקיים את המצויה הגדולה - "זכור את אשר עשה לך מלך...". (דברים, פרשת כי תצא, פרק כ"ה, 17)

ימין לשמאל: פרופ' שאול מרין, פלישה סצ'וּסֶר ודינה (מרין) פרבר בטקס הענקת אות חסיד אומות העולם לאניאלה זוואַזְקָה צְוָאָזְקָה ז'יל. Left to right: Dina (Merin), Felicia Szwajcer and Professor Saul Merin at the ceremony honoring Righteous Among the Nations Aniela (Zawadzka) Szwajcer

איסור חמור להיות בקשר עם יהודים

ג'ורי גז'יבובסקי

באביב 1944 הועסק ג'ורי גז'יבובסקי מבנדין לעבוד בניין במחנה בלכטמר (Blechhammer), אחד ממחנות המשנה של אושוויץ (Blechhammer), נשלחו מאושוויץ מאות אסירים, וביניהם סמואל מונטאג, באפריל 1944 נשלחו מונטאג ובהיער את רצונו לקשר עם מנגנון, למחנה בלכטמר. למות שחל אישור חמור להיות בקשר עם יהודים, התיעיד גז'יבובסקי עם מונטאג והביע את רצונו לעוזר לו. ואכן גז'יבובסקי יצא מדי פעע לחופשות מהמחנה יצר קשר עם בני משפטתו של מונטאג שהו בזוחות בדוחה בנדין ושלחו למונטאג מזון אותו העביר עבורו גז'יבובסקי. גז'יבובסקי החל לתכנן את בריחתו של מונטאג מהמחנה והביא לו בגדים אזרחים. בספטמבר 1944 ניצלו גז'יבובסקי ומונטאג את המהומה שהתחוללה במחנה בעקבות הפצתם של מטוסים וטסים וنمלווה לעיר הקروب. מונטאג החליף את מדי האסир בגדים שהביא לו חברו. כעבור מספר ימים הגיעו החניינים לבנדין. לאחר שג'יז'יבובסקי הוביל את מונטאג מהרוביום, הם נפרדו. לאחר המלחמה היה ניגר מונטאג לגרמניה ונשאר בקשר הדוק עם האיש שהציל אותו - ג'ורי גז'יבובסקי.

לא כל תמורה

ג'וזף גאוליק

הילדגארדה גאוליק

Piekary לפני המלחמה היה ג'וזף גאוליק סוחר בעיר פיקרי שלונסקה (Slaskie) בשלזיה העילית. היו לו קשרי מסחר עם טלר שחי בנדין. בקייז 1943, כמה ימים לפני חיסולה של קהילת בנדין, הודיע טלר לגאוליק על המזוכקה בה הוא מצו ובקיש ממנו עזרה. גאוליק, לאחר שהתייעץ עם אשתו הילדגארדה ולמרות הסכנה הגדולה שהיתה כרוכה רניה הוברכה מחוץ לגטו והגיעה לבית משפחת גאוליק, שם הגיעו אותה לקרובות משפחה, טפלו בה במיסירות ודאגו לכל צרכיה. גם לאחר שחרור האזור, בינוואר 1945, נשarra רניה אצל חצי שנה נוספת, עד שהגיעה האם שזרודה ולקחת את בתה.

לאחר המלחמה נשarra רניה לפולין. היא נישאה והפכה לרנטה קולודזיאז'iska ונשarra בקשר חברות עם בתם של הילדגארדה וג'וזף.

הרופא הפולני נשלה לדאכאו

ד"ר טראוש קושיבוביין

בלילה שבין ה-8-9 בספטמבר 1939, שrepo הגරמנים את בית הכנסת הגדל בנדין. יהודים רבים שרכו אל בית הכנסת והתבצרו בתוכו מזאו את מותם בשיפוט בית הכנסת. רבים אחרים נרו עיי' החילונים הגרמנים. קבוצת יהודים, יצחק טורנר ביןיהם, רצה ריצת אמוך אל שער הכנסייה במעלה הגבעה. החילונים הגרמנים ירו אחוריהם בשnek אוטומטי, מספר אנשים נפצעו. תוך כדי ריצה נפצע טורנר בידיו השמאלי. הcador שפגע בו נכנס באזורי המפרק והוא באזורי הכתף.

הኮمر העציר זבצקי פתח את שער הכנסייה בפניהם הנמלטים וdag שיחבשו את פצעיהם. לאחר שקבעו טפל עזוב היהודים את הכנסייה דרך השער האחורי ומיצאו מחסנה בית הקברות היהודי העתיק השוכן במרודות הגבעה - הפוֹזִ'מְשָׁה. שם שכבר בין היתר, יצחק טורנר עם פצע פתוח בידו השמאלית עד עלות השחר.

בוקר ההלך טורנר לבדוק אל בית החולים, קיבלת עזורה ראשונה וטיפול מתאים. בפתח בית החולים, עמדו חילונים גרמנים. הם חסמו את הכנסייה והודיעו לכל מי שהגיע לטיפול, שאין כניסה לייהודים ולהילונים. ד"ר טראוש קושיבוביין, שהיה רופא ראשי בבית החולים, יצא אל טורנר והכניס אותו אל המחלקה שלו לטיפול. הוא הסביר לחילונים שמדובר בעזורה ראשונה בלבד. במחלה,פגש טורנר יהודים נוספים אשר נפגעו באותו הלילה.

ד"ר קושיבוביין אישרנו לו לשחק חודשים והשיג עליו אישית. כמו כן, אושפזה בחווראטו, קבוצה יהודים נוספה לפרק זמן דומה.

ד"ר קושיבוביין נערץ והובא לחקריה במשדרי הגסטאפו בגין סיוע יהודים, מציאת תחנת שידור והסתרת גנרט פולני בבית החולים. הגסטאפו התכוון להוציאו להורג. אולם הוראה מדרגה גבוהה שינתה את גורלו. הוחלט לשלהו אותו למACHINE דכאו. משם נשלח לכמה מחנות: זקסנהאוזן, אורנינגרג, מיידנק וגורוס-רוזן.

בתום המלחמה חזר ד"ר קושיבוביין לבתו בנדין. יצחק טורנר עלה לישראל.

קרן אוור באפלה חסידי אומות העולם מבנדין

מאת: יונה קוּבוֹ (קוֹשְׂטְּלִיצְׂקִי)

סיפוריהם של חסידי אומות העולם מפורסמים על מסמכים המצויים בארכיון חסידי אומות העולם ביד ושם ועל האנציקלופדיה של חסידי אומות העולם.

במלאת 650 שנה לעיר בנדין רצינו להעלות על נס את מי שהעזו להתנהג אחרת, בימים חשובים בהם הגיעו השנהה והאוצרות האנושית לשפל המדרגה.

רצינו להזכיר למי שהושיטו את ידם תוך סיכון חייהם וחמי משפחתם لأنשי נרדפים שהמות ריחף מעלה ראשם, למי שאנו קוראים "חסידי אומות העולם".

"חסיד אומות העולם" הינו תואר כבוד אותו מעניקה מדינת ישראל, לאנשים לא יהודים שנהגו בתקופת השואה באומץ ומוסריות בלתי רגילים ומתוך מניע אחד - אהבת אדם.

עד ימאר 2008, הוכרו ע"י יד ושם 22,221 בני אדם כחסידי אומות העולם ובכללם 6,066 פולנים.

נפתחו שערי הכנסייה

הכומר מיצ'סלב ובצקי

ב-4 בספטמבר 1939 נכנס הצבא הגרמני לבנדין. בלילה שבין ה-8-9 בספטמבר 1939, פרצו חיילים גרמנים את שער הכנסייה לבתים שניצבו בסמוך לבית הכנסת הגדל בנדין. הם זרקו רימוני-יד והוורו לכולם לצאת מהבתים, בטענה של יהודים מתוך בית הכנסת.

יהודים רבים רצו אל בית הכנסת והתבצרו בתוכו. הם מצאו את מותם בתוכו כאשר הוא עלה באש. רבים אחרים, הובלו ע"י החילונים הגרמנים וניצטו למדו ליד החומה החיצונית של הכנסייה. שם הורו להם החילונים לברוח ברים. מי שנשאר במקום נורה למוות, מי שברת, ירו אחריו על מנת לפגוע ולהרוג.

קבוצת יהודים רצה אל שער הכנסייה במעלה הגבעה. החילונים הגרמנים ירו אחרי הרצחים בנשק אוטומטי ומספר אנשים נפצעו. כאשר הם הגיעו לשער הכנסייה פתח להם, הcoumr העציר של הכנסייה, מיצ'סלב זבצקי את השער והכנסיס את כולם פנימה. זבצקי חורה לנזירות לטפל באנשים, לחשוש את פצעיהם ולהגיע להם עזרה ראשונה. בתום הטיפול והגשת העזרה ראשונה, בקש הcoumr שהם ייצאו מהשער האחורי כי על ראש מרחפת סכנת מוות. הוא הסביר שאם יתפסו אותם מסייע ליוזדים, יוציאו אותו ואת הנזירות להורג.

בצד השני של הגבעה המכביה הייתה יותר רגועה. לשם יצאו האנשים בחשות חשת הלילה וניצלו.

תרמה בת הש

ג'נובה פאו'אך

ג'נובה פאו'אך קיימה קשרים ענפים עם יהודים בגטו בנדין במסגרות עבודה במסחר. היא נחשבה לאישה אמינה מאוד וכיוון שהיא לה קשרים גם עם גרמנים, נהגה להזuir את חבריה היהודים לפני "אקטוונ" שתוכנו נגדי תושבי הגטו.

לפני האקציה של אוגוסט 1942 הצעה פאו'אך להסתיר בביתה את הנרייטה שפיגלמן, בתה של מכירה. שפיגלמן סרבה וביקשה מפא'ז'אך להסתיר במקום בתה את תמרה ציגלר בת ה-6. פאו'אך גנסה את חוריה של תמרה והם הפיקדו בידם שטסורה את בתם כתובות בני משפחה בארץ ישראל וביקשו מהם שתמסור את דאגה לדייהם במקורה שם לא ישרדו. למרות הסכנה להילדה, פאו'אך דאגה לתמירה הקטנה קרוב לשלש שנים. היא לא ביקשה או קבלה כל תמורה עבור מעשייה האציליים ודאגה לכל מחסורה של הילדה, גם כשהיא להעבר את הילדה ממשפחחה אותה לשנייה כדי להגן עליה.

לאחר המלחמה למדה פאו'אך שהוריה של תמרה נספו. בלב שבור מסרה את הילדה לקרויבה בישראל ועד יום מותה עקרה אחר התפתחותה וגורלה של כאילו הייתה זו בתה שלה.

לבוש בבדגי ילדה

וולדיסלבה פלקה

ביוני 1943, זמן קצר לפני חיסול גטו בנדין, החליט מורה קרוקובסקי להציג את חייו בנו בן ה-8, לזר. בעזרתו של מכר פולני הצליח להעביר את בנו לחיל הארי של בנדין, לדיה של וולדיסלבה פלקה שהייתה עוזרת בቤתו והכירה את לזר מן היום שנולד.

ולדיסלבה טיפלה בילד במסירות והסתירה אותו בדירתה במשך שנה שלמה ולימדה אותו את התפילות הקתוליות. השוער בנוין בו גרה היה בעל הסוד היחיד שלה והוא נהגה לקחת את הילד בVEST בגדים ילדה כשיציאו להרחוב.

ולדיסלבה קיבלה מכתבים אונוניים המאשימים אותה בהסתורת יلد יהודית. כשהחלה לזר בגדים ילאג'ה משפחתה בכפר. שם הוגז לזר כקרוב משפחה מוערשה ונשרар במקומות אחד מלדי המשפחה עד סופה של המלחמה.

לאחר המלחמה הגיעה וולדיסלבה לכפר, לקחה אותה את הילד ולבנדין. היא דיווחה למוסדות היהודים אודוטג' אך לא הסכימה למסור אותו אלא לידי בני משפחתו. אביו של לזר נספה באושוויץ, אך אמו שרדה.

ולדיסלבה מסרה את לזר לידי אמו והשניים עלו לישראל. בקשה דבר, נבע מאמונה דתית עמוקה.

פי הוראות שנותנו לה הוריהם של שאול ושל דינה, את התכשיטים ואת מטבעות הזבח המוסתרים. אニアלה השתמשה בהם כדי לשחד את מי

שהיו עלולים להלשיין עליה ועל המסתורנים בيتها. בתקופת המחובא הארוכה הייתה אニアלה כאם לשאול ולדינה, טיפלה בכל צורכיים החומריים והאצליים של אニアלה. "אני די מילימ לתראר את התנהוגותה החומניטרית וועודזה את רוחם. "אニアלה דינה", מסורת דינה, יואת הסיכוןים שהסתכנה בהם כדי להציג שני ילדים יהודים ואת בעלה לעתידי". ואכן לאחר המלחמה נישאו וולף ואニアלה ועברו להתגורר באיטליה עם בתם התינוקת פלישא. שאול ווינה היתומות נסעו לישראל. פרופ' שאול מרין, כיום מרופאי העיניים הבולטים בארץ, זוכר את הגעתו לביתה של אニアלה: "מאוד עשת עלי אלהים שהרשאה לדברים כאלו קרוות. لكن השלכתי את הקיפה שלי ולא הסכמתי לגעת בסידור התפלות של דוד. יומיים לאחר הגעתה שאלה אותו אニアלה, פולנייה קתולית דקט אבחנה, אם התפללתי. כשעניתי בשילוח היא אמרה לי: 'אין תפילה - אין ארות בוקר'. היא הכריחה אותו לזכלם את תפילת 'מודה אני' (תפילה הנאמרת עם היקיצה בבוקר) בכל יום שהייתי שם".

"אין חפילה – אין ארות בוקר"

מאת: ד"ר מרדכי פלדייאל ("יד שם ירושלים", גלילון מס. 36, 2005)

anioela zogolmbia-szczosar

סיפורה של אニアלה ראשיתו לפני יותר מ-60 שנה. לפני שפרצה מלחמת העולם השנייה, הייתה אニアלה עוזרת בית בבלגיה של משפחת מרין בעיר בנדן. לאחר שהקימו הגרמנים גטו בעיר, עברו אニアלה להtaggor בבית נטוש וחיכתה לידעות על אוזות משפחת מרין. ב-3 באוגוסט 1943 התאספו בתחנת הרכבת בני משפחת מרין עם היהודים האחים בעיר וגורשו לאושוויץ. עקב הפצצות הוריהם ברחו שני הילדים של משפחת מרין, שאול בן ה-10 ודינה בת ה-8, מרכיף התחנה ובוטר מזו אט דרכם לביתה של אニアלה והצטרכו לבן זודם, ולפ' סצ'וסר שכבר הסתתר בבית. אニアלה החליטה להסתיר את שלושת היהודים שהיו בהשחתה אפיו משפחתה במשך שנה וחצי, עד אשר שחררו הרוסים את האזרן בנורא 1945. כדי להאכילם היא שימשה טבחית בבית חrosis שיצר מזדים לצבאי גרמניה. בחשאי היא גם מצאה לה דרך לנתק הגטו ההרוס ושם מצאה, על

לזכרם

סם סקורה ז"ל
בפברואר השנה, החל לעולמו סם (شمואל) סקורה. סם היה איש ציבור בכל רמי'ח אבריו.

הוא היה חבר הנהלת ארגון סוסנובייך בניו-יורק ושנים רבות עמד בראשו. הארגון תרם רבות למוסדות שונים בישראל, כגון בית התפוצות, מוסדות רפואיים, מוסדות תרבות ועדי. בין ארגון ז'אן ארגון יוצאי זגלמבה בישראל היה שיתוף פעולה מלא ואכן הארגון בניו-יורק תרם רבות להקמת יד הזיכרון ליהדות זגלמבה במודיעין.

לא זו בלבד, אלא שסם גם תרם באופן אישי להקמת האMPIATAROן הנושא את שמו, ביד הזיכרון. סם עשה נס רבות למען יד ושם והיה אחד מהפעילים הבולטים של אגודות יידיזייד ושם בניו-יורק. ב-2005 נחנך ביד ושם מרכז למידה מרשים שהוקם בתרומותם של סם וסתלה סקורה, הנקרה גם "הছדר של השאלות הגדולות בעקבות השואה" המרכז משמש רבבות מבקרים מדי שנה. עם מותו של סם סקורה אבד לארגון זגלמבה אחד מפעליו ותורמיו הגדולים, ולוי, ידיד אישי.

יה זכו ברוך

abraham green

ארגון יוצאי זגלמבה
אבל על מותו של חבר הארגון
צבי טוביאש ז"ל, ליד סוסנובייך
תנחים למשפחות טוביאש, גראנברג ופולק
מי יתן ולא תדעו עוד צער!

ארגון יוצאי זגלמבה
אבל על מותו של חבר הארגון
יהושע רבינוביץ ז"ל
שנפטר בט' בתמוז תש"ז
תנחים למשפחה
מי יתן ולא תדעו עוד צער!

ארגון יוצאי זגלמבה
אבל על מותו של חברה הארגון
רבקה רוזנברג ז"ל, לבת ניר מבנדין
שנפטרה בשיבת טובה בכ"ד בטבת תש"ח
תנחים למשפחות ליפסקי ובינשטיוק
מי יתן ולא תדעו עוד צער!

ארגון יוצאי זגלמבה
 משתתף באבלה הכבד של חבורת ארנה נידרמן
על מותה של אמה
סוזי שויצר ז"ל
תנחים למשפחה
מי יתן ולא תדעו עוד צער!

ארגון יוצאי זגלמבה
 משתתף באבלה הכבד של
יחיאל לקט – חבר הנהלת יד ושם, י"ר קק"ל לשעבר
על מותה של אמו
שושנה ז"ל (מסונובייך)
תנחים למשפחה
מי יתן ולא תדעו עוד צער!

ארגון יוצאי זגלמבה
 משתתף באבלה הכבד של חבורת
עדיה פוטוק על מות בעלה
שנפטר בכ"ד בשבט תש"ח
תנחים למשפחה
מי יתן ולא תדעו עוד צער!

ארגון יוצאי זגלמבה
 משתתף באבלה הכבד של
יוסף זרשינסקי י"ר ארגון זגלמבה בפריס
על מותה של **אלשטו**
תנחים למשפחה
מי יתן ולא תדעו עוד צער!

Dear Josef Zarashinski - chairman of the
Zagłębie organization in Paris, & Family
Zagłębie (Zaglembie) world organization, board and
members express our sincere condolences on the passing
away of your Beloved **Wife**
Sharing your deepest grief
Abraham Green – Chairman

ארגון יוצאי זגלמבה
אבל על מותו של חברה הנהלת הארגון
קרולינה בליצקה ז"ל, ליד סוסנובייך
תנחים למשפחות בליצקה ושיינר
מי יתן ולא תדעו עוד צער!

ארגון יוצאי זגלמבה
אבל על מותו של חבר הארגון
שמעון קרביבנסקי ז"ל, ליד דומברובה גורניצ'ה
שעלה לארץ לפני המלחמה ופעל במסגרת המחברות נגד
השלטונות הבריטיים
תנחים למשפחות קרביבנסקי וקריב
מי יתן ולא תדעו עוד צער!

**ארגון יוצאי זגלמבה
אבל על מותה של חברת הארגון**
סימה זינגר זל, לבייט שטרנברג לידת סוסנובי
שנפטרה בכ"א כסלו תשס"ח
תנחומים למשפחות מנדלבאום ובארי
מי יtan ולא תדעו עוד צער!

**ארגון יוצאי זגלמבה
אבל על מותו של חבר הארגון**
יצחק ריבשטיין זל, ליד בנדין
שנפטר בפריז בכ"ט בשבט תשס"ח
תנחומים למשפחה
מי יtan ולא תדעו עוד צער!

Zagłębie (Zaglembie) world organization Board and members express Our Sincere Condolences on the Passing Away of

Isaac Ribsztain, Born in Będzin

Who passed away in Paris, February 5, 2008
Sharing the family deepest grief

ישראל ארליך ז"ל
 ישראל ארליך, סופר ופעיל בתחום הציבורי בתל אביב, נפטר בתחילת
 חודש שבט.
 עלה עם הוריו מזובייצ'ה בשנות השלושים למאה הקודמת. בנוירוי היה
 פעיל בבני עקיבא ו"הפועל המזרחי"
 לאחר השואה, בהשbat ילדים יהודים מידי מציליהם הלא יהודים
 והחרותם ליהדות. סייע לרבות לאנשים ונורע במצוקה, במשען צדקה והסד. פעל
 יחד עם רעיתו, כנציג הסוכנות היהודית באיטליה כדי להעלות ארץ היהודים,
 בין היתר מצפון אפריקה
 היה ברוך כשרונות בשדה הספרות והעתונות, ערך חדשות בעיתון "צופה"
 ובעתונים שבוטעים: "פנימ" ועוד, וביהם פרסם מאות מאמרים. חיבר
 יותר מעשרה ספרים, בין היתר, על קהילות יהודיות באטליה ומקומות אחרים
 בעולם. על אישים ומאורעות בעולם היהודי, על גולי אדרום"ים, בינויהם ר' לוי
 יצחק מרדריצ'ב, רב מנדל מקוזק, אדמוריס סוכאטשוב ועוד.
 הניה אישת, בניים, נכדים ונינים.
 תהיה נשמה צורחה בזרור החיים.

63 שנים לשחרור בברגן בלזן

מאת: זלמן גושלד - כפר שמריהו, 29 במרץ 2008

מצור אוֹתָר בְּרָגֶן בְּלַזֵּן, לְדִירָאוֹן עֲולָם
 מִזְכָּר עַת קְדוּרוֹ פְּנֵי הַשָּׁמִים
 וְהָאָרֶץ כּוֹסְתָּה שְׁלִדי אָדָם.
 עֲרִימָות, עֲרִימָות בְּלִי רְחֵשׁ וְנוּעַ.

מצור אוֹתָר בְּרָגֶן בְּלַזֵּן, לְדִירָאוֹן עֲולָם
 מִזְכָּר עַת שְׁרָעוֹ עַל הָאָרֶץ גּוֹפָת
 עַשְׂרוֹת, מָאוֹת וְאֱלֹפִים
 לְכָל עֶבֶר זְרוֹקוֹת.

מצור אוֹתָר בְּרָגֶן בְּלַזֵּן, לְדִירָאוֹן עֲולָם
 מִקְומָם בּוֹ יָדַעַן חִיל וּרְדֻעָה
 חִילִי, רָעָב, עַבְודָה מִפְרָכָת וְאֲפִיסָת כּוֹחוֹת.
 אָרְלִי, אָלִימָן - תְּגִיעַ הַיְשׁוּעָה.

מצור אוֹתָר בְּרָגֶן בְּלַזֵּן, לְדִירָאוֹן עֲולָם
 עַת חַשְׁשָׁוֹן מַבְּקָר עַד עָרָב,
 כִּי גַם סּוֹפָנוֹ קָרְבָּה
 שָׁמָא עַתָּה, שָׁמָא מַחְרָה

מִזְכָּר אוֹתָר בְּרָגֶן בְּלַזֵּן, לְדִירָאוֹן עֲולָם
 מִקְומָם בּוֹ יָדַעַן חִיל וּרְדֻעָה
 חִילִי, רָעָב, עַבְודָה מִפְרָכָת וְאֲפִיסָת כּוֹחוֹת.
 אָרְלִי, אָלִימָן - תְּגִיעַ הַיְשׁוּעָה.

אר לא ! קריאות הרמקולים
 עד היום באזנטם מהדודות:
 אתם משוחרים !!!
 אתם חופשיים !!!
 שעת צהרים, כמעט שלוש.
 שעוטות טנקים מתקרבים.
 חשבנו שהגע יומנו,
 נחשול כלום בתת אחת -
 ונגמר חימנו.

המחבר הוא מנצ'ולי מנהה הרכizo ברגן-בלזן. ברגן בלזן שוחרר ע"י הצבא הבריטי ביום
 ה-15 באפריל 1945. החופש הגיע!!!

חברה לAITOR ולהשבת נכסים של נספי השואה **סיעוע ישיר לניצולי שואה**

ニצולי שואה נזקקים, קיבלו מענק אישי בגובה 6,000 ש"ח בחודש אפריל 2008
 ישירות לחשבון הבנק של ניצולי השואה האזחים, ללא צורך בהגשת בקשה.

כךוי לקלbet את המענק ניצול שואה אשר עמד בשני התנאים הבאים:
 • זכאי ומתקבל תגמול חודשי מכוח אחד מהחוקים הבאים: חוק
 הפיצ'יים הפלדרלי של מערב גרמניה (BEG), חוק נכי גנדפי הנאצים
 התשי"ז-1957, סעיף 2 של הסכם היישום לאמנת האיחוד
 הגרמני (9.10.92), חוק הטבות לניצולי שואה נזקקים, התשס"ז-
 2007.

• זכאי ומתקבל גמלת השלמת הכנסתה מהמוסד לביטוח לאומי לפי חוק
 הבטחת הכנסתה, התשי"ז-1957 או תשלום תגמול נזקק על פי חוק
 נכי דידיפות הנאצים, התשי"ז-1957.

על פי החוק, המענק לא "יחסב כהכנסה לענין גמלאות לפי חוק הביטוח
 הלאומי [נספח משלוב], התשנ"ה-1995, ולענין חוק הבטחת הכנסתה,
 התשס"א-1980, והוא אינו ניתן להעbara, לרבות או לעיקול בכל דרך שהיא
 אלא לשם תשלום מזונות לפי פסק דין של בית משפט או בית דין מוסמך.
 אדם אשר עד ליום 1 ביוני 2008 לא קיבל את המענק, אך הוא סבור כי
 מתקיימים בו התנאים למפרט לעיל, יכול לנפות ולבקש את המענק, תוך
 לעיל. היה ויוציא צאות זו, ישולם לו המענק האמור.

את הבקשות יש להגיש לא יאוחר מיום 1 לדצמבר 2008. פרטים נוספים
 ומידע כללי ניתן לקבל בטלפון: 03 - 6135351 03 - 5164117

מכתבمامא... **"שמור על עצמן"**

"אימא נמות יחד" היה לוחש מייכאל בן ה-7 לאמו גניה יודצקי ומחבוקה.
 גניה, בעלה בר (ברונק) ובנם מייכאל שרדו בgetto סוסנובי שבספולין את
 הスキルציות, הרדייפות והגירושים. באוגוסט 1943 חוסל הגטו, והבעל נטאפס
 ונרצח. גניה ובנה הצלicho להימלט לצד הארי. גניה סיירה להם תעוזות
 זהות, ואך רישוון עבדה כיוון שידעה על בוריין גרמנית וצרפתית (היא
 הייתה בוגרת הסורבון). הבן נמסר לאישה פולנית בשם ברוניה, לה כתבה
 מכתב תודה ובקשה לדאג לבנה. גניה מצאה עבודה בנהול משק הבית
 של רופא גרמני. הרופא שהועבר בתוקף תפיקדו לויניה החיע לגניה לקחת
 אותו ואת בנה. הדרכ היזמה מסוכנת, אך האם והבן לא זוהו והגיעו
 בשלום. לאחר זמן נחשפה גניה ונלקחה לבית הסוהר, והבן הועבר לבית
 יתומים. אנשי הגסטאפו הודיעו לגניה כי הם מגרשים אותה, והיא
 החלטיטה לקחת אותה את בנה, כי פחדה שבית היתומים יושמד. הם גורשו
 ב-1944 לאושוויץ ונרצחו. ילדי בית היתומים שרדו.

27 בספטמבר 1943.
 גברת ברונקה הירקה!

לאחרונה, כל-כך קשה לי לכתוב אליו כי אני עוברת רגעים קשים והגועל הוא
 מאוד אכזרי כלפי. ברונקה, אני כותבת אליו ומתהננת לפנייך. אני מתק, תשמרי
 על בני הקטן, תהי לו לאמא.
 ברונקה אהובתך, תפמי לו את לך, ואני אהיה לך אסירת תודה עד סוף ימי. הוא
 ילך כל-כך טוב וחכם ואני בטוחה כי תאהבי אותו לפחות במקצת.
 שמייכאל יכול כמה שייתר כי לא ידוע מה מהכה לו, لكن שיהיה איתן וחזק. שוב
 אני מבקשת שתתמיד יהיה לבוש חם ושיגרוב גרביהם. איןני יכולה לכתוב יותר,
 נגמרו לי הדמעות. שלאליהם ישמוד עליהם.

ניסיונות

מייכאל הירק!

האם אתה משחק עם ילדים? האם אתה מנומס לגברת ברונקה? כתוב כל יום כמה
 שורות, או תתאמן ותוחל לכתוב אליו מכתבים ארוכים. שומר על עצמך, תישן
 בפיג'מה ששלהתך לך כי היא חמה.

ניסיונות

אימא

מתוך: "כתמים של אור - להיות אישת בשואה", כתיבה ועריכה: יהודית ענבר,
 הוצאה יד ושם, 2007. עמ' 35.

מי יפתח את השערים

ב-10 באוקטובר 2007 נערך במשואה אירוח השקת יומנה של הדסה קנטור, "מי יפתח את השערים", בnochות אנשי משואה, יד ושם, יוצאי גלמבה, חברים ובני משפחתה של קנטור. היום שיצא לאור בהוצאה יד ושם מוגל את סיורה של נערה יהודית מסונובי שניצלה כל הזרנות, בתקופת השואה, לכתוב את קורותיה.

הדסה קנטור באירוע השקת ספרה ב"משואה"

Hadasa Kantor at her book's launching event at "Mashua"

דברי הדסה קנטור בהשחת ספרה...

שנתיים חפשתי את אמי ואת זיק אחי בפולין, באראיה, בישראל, בכל מקום שהצליחתי להעלות על הדעת. בכל פעם ששמעתי שם שהצטצלל דומה. עד שבאייזו שהיא נקודה בזמן, התחלתי להפנים מהם כבר לא איתנו. לפני כמה חודשים מצאתי בביתי כמה עמודים מצחיבים כתובים בפולנית. אלו היו אותם שלושה עמודים מתוך היומי שכתבתי, שימושם מהנורו בפינה שכוחה, לא נמסר לי ושם ואינם מופיעים ביום שהתפרנס. קראתי אותם ופרצתי בבכי נוקב. התקשרתי מיד לבנותי וב科尔 חנק ביקשתי שתובאנה מהר. בדף האלה מתואר מפגש שהיה לי בתום המלחמה עם אחד מהצורים שהופיעו בספר, שכן פולני נאצי, בנני בו התגוררה משפחתי. במהלך המפגש הזה שהתנהל בחדר המדרגות של ביתני בפולין – שאלתי אותו, מה על בגROL אחיך ואני, והוא פולני אמר לי כי הם מתו מות טראגי (הוא ידע זאת), "ירו בהם", אמר ונס על נפשו.

שנים מראשי ערי גלמבה מבקרים ביד הזיכרון במודיעין

Fourth on the right – Mr Radoslav Baran – Mayor of Bedzin.

Second on the right – Mr Marek Mrozowski - Mayor of Czeladz-

850 ראשיות, מושלים ומלוים מ-44 מדינות הגינו בחודש מרץ 2008 לירושלים עם פתיחת הכנסת הערים התאומות הבינלאומי לרגל 70 שנה להיווסדו של מרכז השלטון המקומי ולציוו 60 שנה לישראל.

הכנס התקיים ברובו בירושלים ובמהלכו סייר האורחים במקומות הקדושים בעיר, בקרוabis המלח וביד ושם.

משלחת גדולה של כ-80 ראשי עיר הגיע גם מפולין וביניהם, ראש העיר בנדין – מר רודולף באראן וראש העיר צ'לדי – מר מארק מרוזובסקי. כמה מחברי הארגון נפגשו עם ראשי ערי גלמבה, הביאו אותם לביקור ביד הזיכרון במודיעין וערכו להם סיור בתל-אביב יפו.

החברה לアイטור ולהשבת נכסים של נספי השואה בע"מ

החברה לアイטור והשבת נכסים של נספי השואה מיחשפת מידע על יוצאי גלמבה הבאים אשר ככל המידע נספו בשואה:

פישר ישראל
הורבץ חנוך
אנגולד יוסף
יעקובוביץ אהרון
אלטמן דוד
שפיגלר עוזר
ארליך דינה

לפרטים נוספים ולקבالت מידע ניתן לפנות לרוני שלו בטלפון:
roni.shalev@hashava.org.il : 03-7566824

מכتب מיד ושם

דצמבר, 2007

גברת צילה כתריאל הנכבדה, הריני לאשר בתודה את קבלת המאמר "סלבקוב קהילה יהודית קטנה וקרתיה שהייתה ואינה עוד", מאת צילה כתריאל לבית הופן, יו"ר עמותה להנצחת יהודית קטווביץ.

התיעוד נרשם בספר הנכונות תחת המספר: 6846385 וצורף לארכיוון לשמרת עולם. אנו מודים לך על תרומותך החשובה לארכיוון יד ושם ולחקר השואה. בברכה,
ולרי בן אור, ארכיוון יד ושם

מכتب לחברו ארגון יוצאי גלמבה

ארגוני קופת מחוז הצפון עם קופת הארגון
ארגוני יוצאי גלמבה הוא עמותה רשומה כחוק אצל רשות העמותות
במשרד המשפטים.

- על פי חוק העמותות חייבות ניהול כספי המבוקר ע"י רואה חשבון. לפיכך, ועל פי החלטת הנהלת הארגון, אוחודה הקופה אליה שולמו דמי החבר של החברים מchezpon עם קופת הארגון.
- עד סוף שנת 2007 נגה את דמי החבר בצפון מר שלמה גראואר, שעשה זאת במשך שנים רבות במיסירות ולא דופי. עתה, החל משנת 2008 החברים מותבקשים לרשום את השיק לפוקודת ארגון יוצאי גלמבה ולשלוחו:
- ארגון יוצאי גלמבה, פרישמן 23 ת"א, מיקוד 63651 או, נגבור הארגון, מר צבי לנDAO – ת.ד. 4120 בת ים, מיקוד 59140.
- לארגון יוצאי גלמבה הוצאות שוטפות שנתיות גבותות הבאות לתת מענה לפעולות הרבות והמגוונות להנצחת יהודות גלמבה, ביביהן הפקה והפצת "עלון גלמבה", הכנס אירועים שונים, ועוד. על מנת לכטוט חלקית הוצאות אלה ובהתאם לדמי החבר שמשלם כל חבר בארגון, החל משנת 2008 ישלם החברים בצפון סך של 130₪ כדמי חבר שנתיים.
- הנהלת ארגון יוצאי גלמבה מוכננת לעורך בקרוב פגישה עם חברי מהצעון. על המועד והמקום תשלח הודעה אישית נפרדת.
- אנו מקווים שתתנו-IDם לסייע לארגון על ידי תשלום דמי החבר האמורים, ובכך לאפשר את המשך הפעולות שהארגון נטל על עצמו.

abraham grin

yoav mohoz thepon

מי מכיר? מי יודע? Who Knows? Who Remembers?

מחפשים חבר מלח"ה ה- II היה קרפ. כל המכיר אדם זה, מתבקש ליצור קשר עם שלמה גראואר מחייב, טלפון: 052-8232030 ; 04-8360960 תודה!

Looking for a friend

We are looking for a friend from Sosnowiec, Poland, whose name during WWII was Karp.

If you have any information regarding this man, please call Shlomo Grauer in Haifa, Israel, Tel: 052-8232030 ; 04-8360960 Thanks!

מדינת ישראל - משרד האוצר - הלשכה לשיקום נכים פניה לניצולי שואה יוצאי מלחנות וגטאות שאינם מקבלים גמלא חודשית

1. ממשלת ישראל החלטה להעניק גמלא חודשית בסך 1000 ש"ח לטראואקטטיבית מאוקטובר 2007 – בתוספת הטבות – למי שישה במחנות ריכוז, בGETאות, במחנות שעבדו בהם בעבודות פרך ואשר אינם מקבלים גמלא חודשית מכל מקור שהוא.
2. בינוואר 2008 הטילה הממשלה ישראל על הלשכה לשיקום נכים לבצע את התשלומים הניל"י לניצולי השואה הזכאים לניל"י.
3. מאז שנפללה החלטה האמורה ועד סוף פברואר 2008 שילמה הלשכה לכ-1200 ניצולי שואה את סכומי הגמלא רטראואקטיבית מאוקטובר 2007.
4. הלשכה נערכת בימים אלה לביצוע שלב נוסף באיתור אוכלוסייה של ניצולי שואה העונים לתנאים הניל"י ואשר טרם פנו אליה.
5. ניצול שואה העומד בתנאים המצוינים בסעיף 1 לעיל מזמין לפנות אלינו ולקבל את סופשי הבקשה בדרכים הבאות:

- בטלפון: 03-5682651 ת"א חיפה 04-8640838/9 ירושלים 02-5018465/6
- בפקס: 03-5682691 ת"א חיפה 04-8640013 ירושלים 02-5018464
- באמצעות אתר הלשכה באינטרנט: www.mof.gov.il/lishka
- פניה בכתב לכתובות: 61572 תל אביב 57380 ת.ד. 17 שדה יצחק יצחיק נחים עמל'ן

דמי חבר לשנת 2008

הפעילויות הרבות של הארגון מחייבת הוצאות כספיות בלתי מבוטלות. הכספי הכספי העיקרי בא מדמי חבר העומדים השנה על 130 ש"ח. כל תרומה נוספת תתקבל ברבכיה. אנו מבקשים מכל חבר שטרם שילם את דמי חבר לשעת זאת בהקדם.

את דמי חבר ניתן לשלם :
 ↗ ישירות לחשבון הבנק - בנק לאומי - בית ים - סניף 861 - לזכות "ארגון יוצאי זגלמבה" מס. חשבון - 33938/34. **המשלם בדרך זו מתבקש לרשום את שמו וכתוובתו כדי שנדע למי ולאן לשולח קבלת.**

↗ באולם הארנוו (רחוב פרישמן 23 ת"א) הפתוח ביום ד' אחה"צ.
 טל : 6852213 - 03
 ↗ יצחק טורנו - אחד העם 79, תל-אביב
 טל : 8360960 - 04
 ↗ שלמה גראור - חיפה.
 טל : 5067337 - 03
 ↗ צבי לנדוו - ת.ד. 4120 בת-ים, 59395

חברי ארגון ובאים טרם שלמו את דמי חבר למרות זאת אנו ממשיכים במא贊ינו להוציא את העלו שווייכם ולהפיץ אותו בין כל חברי הארגון, דבר שעולה בסך רב.
 אנה, שלמו את דמי חבר כדי שנוכל להמשיך בעילות החשובה של הארגון. קיומו של הארגון תלוי בכם.

הנחות אישיות

אנו מזקירים כי במרთף הנחתה שביד הזיכרון במודיעין נותרו עדין מקומות להנחתה אישית של בני המשפחה שנספו בשואה. הנחתה שורה אחת חרוטה בשיש שחור עליה \$.150. המבקשים להנחתה את יקירותם יפנו לאולם הארגון הפתוח מדי יום רביעי בערב וימלאו טופס עם הפרטים הדורשים.

זה ביתי – ניצולי השואה בישראל

תערוכה חדשה בידי שם

לקראת יום העצמאות תש"ח, שנת ה- 60 להקמת מדינת ישראל, תיפתח ביביטן התערוכות שביד ושם תערוכה המוקירה את פעלים של ניצולי השואה, ציבור וכחידים, במארג החברה והתרבות במדינת ישראל. התערוכה תביא לידי ביטוי את ההשפעה המכרעת של ניצולי השואה בישראל במהלך הציורי במשך 60 שנים קיומה של המדינה. עם תום מלחמת העולם השנייה על ניצולי שואה וביתם לישראל. הניצולים הכרכו את שיקום החיים האיסיים במפעל התchiaה הלאומית. הם התעורו בມהירות בכל תחומי העשייה הישראלית: תרמו להנחת היסודות לצבא ההגנה לישראל ולמערכת הביטחון, הקימו יישובים חדשים, הם היו לחקלאים ותעשיינים, لأنשי אקדמיה ומדע, לציירים ולגרפיקאים, למשפטנים ולעתונאים, למשוררים ולטסורים, לספרטאים ולරקדים וסייעו בתחום התרבות התרבות הארץ-ישראלית. רבים היו לדמויות ידועות ומשמעות בצדירותם הארץ-ישראלית.

ארגון יוצאי זגלמבה מתכנן ביקור ביד ושם שיכלול סיור בתערוכה החדשה – זה ביתי

ביום שישי, יי' בסיוון תש"ח, ה-13 ביוני 2008 בשעה 10:00.

למעוניינים בהשתתפות: אוטובוס י יצא מTEL-AVIV, מתחנת הרכבת בארלוזרוב, בשעה 08:30. אנא הרשו מוקדם ככל האפשר לסייר, כדי שנוכל להיערך בהתאם. לפרטים והרשמה, נא לפנות ליצחק טורנו - טל : 3112354 או 052 – 5469888 לשמשון ישבי – טל : 052 – 5469888 מחיפה – עפ"י תיאום עם נציגי הנהלת הארגון בחיפה.

יוצאי זגלמבה חוגגים בנשף חנוכה תש"ח, דצמבר 2007 – נר שביעי של חנוכה בחו"ל רסיטל בת"א Zagłębians celebrating Hanukkah in Tel Aviv - December 2007

מסע שורשים לוגלביה לציון 650 שנה לעיר בנדיין. 65 שנה לחיסול גטאות גלמבה, 20 שנה לשיקום בית הקברות היהודי בצלדו.

לפניכם תוכנית המשע פולין – מסע בן תשעה ימים, שמונה לילות. במהלך הביקור נעלם לקברי אבות, נקיים טקס זיכרון, נשתפס בקבילות פנים ומפגשים עם נציגי הרשות המקומית, ועוד. תוכנית מפורטת תפורסם במועד הקרוב לנטיעת. עקב מספר מצומצם של מקומות בטיסות פולין ובחורה, אנו ממליצים בפניכם על הרשמה מוקדמת ככל האפשר. אין צורך בויזה פולין. יש לדאוג לדרכו בר תקופה ל-6 חודשים, לפחות, ממועד הכניטה פולין. פרטים נוספים והרשמה ניתן לפנות ליצחק טורנו באולם הארגון, ביום ד' אחה"צ, טל : 5270919 – 03, או לשמשון ישבי, טלפון : 052 – 5469888.

15 באוגוסט 2008 – 23 באוגוסט 2008

יום שני 15 באוגוסט	טיישה מן-גוריוו לקרקוב. הגעה וEndInit הסיור בעיר. לינה בקרקוב
יום שלישי 16 באוגוסט	המשך הסיור בעיר – החלק ההיסטורי. לינה בקרקוב
יום רביעון 17 באוגוסט	סיור באתר אושוויץ – בירקנאו. אחה"צ נסעה לסוסנובי וلينה במקום
יום שני 18 באוגוסט	זגלמבה – צילז'. סוסנובי
יום שלישי 19 באוגוסט	זגלמבה – בנדיין
יום רביעי 20 באוגוסט	זגלמבה – זומברובה גורניציה. סלבקוב. אחה"צ חופשי
יום חמישי 21 באוגוסט	זגלמבה – זבירציה. נסעה לורשה. לינה בורשה
יום שישי 22 באוגוסט	וורשה – אתרים הקשורים ליידי ורשה, לגטו ולמרץ
יום שבת 23 באוגוסט	וורשה – אתרים היסטוריים. לורשת עבר העברה לשדה התעופה
יום ראשון 24 באוגוסט 2008	בשעות הביקור נחיתה בנמל התעופה בן-גוריון

ארגון יוצאי זגלמבה מתכנן אירוע גдол לציון 60 שנה לעצמאות ישראל האירוע יתקיים באחד מימי חנוכה תש"ט, דצמבר 2008.

תוכנית מפורטת תפורסם בהקדם.

Narodów, ks.Mieczysława Zawadzkiego, poprzez ufundowanie tablicy pamiątkowej.

Pierwsza tzw. "akcja" - czyli wywożenie Żydów do obozów koncentracyjnych i obozów śmierci miała miejsce w maju 1942. Druga - w sierpniu 1942, trzecia - w czerwcu 1943.

W sierpniu 1943 - likwidacja getta (dane z książki "Żydzi w Zagłębiu Dąbrowskim i okolicy"). Tak zamknęły się dzieje będzieńskich Żydów w Polsce. A tak pożegnał ich swym wierszem z roku 2000 pan **Waldemar Pieniążek z Będzina**. Z jego dłuższego utworu przytaczam ostatnią zwrotkę:

"Pamiętam Wasze hojaźnie, rozpacz i trwogi

Ja, polski chłopiec, co wtedy w sąsiedztwie współylem z Wami

I jeszcze dzisiaj cierń moje serce rani

A gdy wspomnienie najdzie - bywa

Że w moim oku mglista lza się zaszki

I po moim starczym obliczu

Słoną strużką spływa."

W artykule prasowym z 8 sierpnia 1969 p.t. Pamięci Żydów Zagłębia napisałam: "Nie ma dziś w Zagłębiu ani jednej tabliczki pamiątkowej, by przypominała społeczeństwu, że żyły tam kiedyś dziesiątki tysięcy współobywaceli, którzy ponieśli tak tragiczną śmierć. Nikt nie wspomina żydowskich bohaterów antyhitlerowskich działań w Zagłębiu."

Minęło kilkanaście lat i sytuacja się zmieniła. Od pierwszych kontaktów, zapoczątkowanych przez będzieńianina, Ariego Ben-Tova, działacza Związku Żydów Zagłębia w Izraelu, zaczęła się coraz lepsza i bardziej ożywiona współpraca. W 1993 roku pojechała do Zagłębia delegacja Zarządu Związku Żydów Zagłębia. W czerwcu 2006 opublikowałam w izraelskiej polskojęzycznej gazecie "Nowiny Kurier" obszerną rozmowę z przewodniczącym Związku, p. Abrahamem Greenem. Współpraca z Zagłębiem zajęła w tej rozmowie sporo miejsca. Oto kilka fragmentów: "Naszym głównym zadaniem - powiedział p. Green - było uwiecznienie pamięci zagłębiowskich Żydach, którzy tam od stuleci żyli i działały, jako obywatele Polski. W tym celu staraliśmy się zainteresować odpowiednio instytucje i osobistości w Zagłębiu, w Polsce, ażeby wspólnie podjąć pracę i w różnych formach, tak w dziedzinie kultury materialnej, jak i poprzez pracę oświatowo-kulturalną pozostawić ślady istnienia Żydów w historii zagłębiowskiej ziemi. Nawiązaliśmy współpracę z wszystkim z władzami municypalnymi kilku najważniejszych miast, oraz ze środowiskiem pedagogów, z muzeami, organizacjami społecznymi. Nasza inicjatywa spotkała się z inicjatywą ze strony polskiej. Poznaliśmy się bliżej, ustosunkowano się do nas życzliwie."

Wybieram z tekstu tej publikacji kilka informacji o szczególnie ważnych w tej współpracy wydarzeniach. Zaczęło się od pamiątkowych tabliczek na odpowiednich budynkach. Dużym wydarzeniem była uroczystość w Będzinie, gdzie we wrześniu 1993 odsłonięto obelisk dla upamiętnienia spalonej przez Niemców synagogi. Udział w uroczystości, wraz z osobistościami życia społecznego i przedstawicielami miasta Będzina wzięła delegacja Związku Żydów Zagłębia z Izraela, a gościem był Honorowy Obywatel Będzina, będzieńianin, arcybiskup Paryża, ks. kardynał Jean Marie Lustiger.

Spośród ośmiu nadających się do restauracji cmentarzy uporządkowano sześć. Niektóre są uznane za obiekty historyczne pod opieką.

Obiekty, w różnej formie, wzniesiono w dwóch głównych miastach Zagłębia. W Sosnowcu jest Plac imienia dwóch członków żydowskiej walki podziemnej, braci Bolesława i Józefa Kożuch. W Będzinie, dzięki serdecznej współpracy z ojcamy miasta i staraniem Fundacji JONA - Zagłębiowskiego

Centrum Kultury Żydowskiej z siedzibą w Będzinie, wzniesiono obiekt pamięci, w dzielnicy dawnego getta, Kamionce, na uporządkowanym terenie, powstał Plac Bohaterów Getta, na którym stanął pomnik.

Nie miejsce tu na wyliczenie wszystkiego co od pierwszych naszych kontaktów z ludźmi Zagłębia na miejscu w Zagłębiu zostało dokonane. Wydaje mi się, że obok konkretnych, dających się wymienić spraw, najważniejsza jest życzliwość, coraz lepsze poznanie się, rodzenie się przyjaźni.

"Sporo już lat organizujemy grupowe wyjazdy do Polski - powiedział mi przewodniczący Związku Żydów Zagłębia, p. Abraham Green - W ostatnich latach corocznie grupa członków naszego Związku wyjeżdża na okres 9 dni do Polski, z czego przez 5 dni jesteśmy w Zagłębiu. Kilkakrotnie gościliśmy w Izraelu przedstawicieli Zagłębia. Dwukrotnie zaprosiliśmy i zapoznawaliśmy z Izraelem grupy uczniów szkół gimnazjalnych z Zagłębia. Myszę, że zawarta znajomość z naszym krajem pozostawia dobre echa."

Chciałabym zwrócić uwagę, że współpraca nasza w pewnym stopniu uaktywniła ośrodków ludzi w Zagłębiu, którzy regularnie już interesują się historią Żydów Zagłębia i organizują różne formy popularyzacji tej tematyki. Także w dziedzinie wydawniczej. Od kiedy zacieśniły się nasze kontakty, historycy i pisarze w Zagłębiu publikują więcej na tematy żydowskie.

"Uważam to za nasze wspólne, izraelsko-polskie osiągnięcie. Należy sobie życzyć, by zainteresowanie nie wygasło"- zakończył rozmowę p. Green.

Nawiązując właśnie do tego, warto wspomnieć, że zaczyna się Rok Polski w Izraelu i Rok Izraela w Polsce. Inicjatorami są Ministerstwo Spraw Zagranicznych Polski, oraz Ministerstwo Kultury Izraela. Realizacją zajmuje się w Polsce Instytut Adama Mickiewicza. W izraelskich środkach przekazu już znajdujemy - a będzie ich coraz więcej - informacje o poszczególnych wspólnych imprezach, jak koncerty, spekakle operowe i teatralne, wystawy malarstwa, odczyty, spotkania literackie, pokazy filmowe itp. W tym ogólnym, dużym projekcie polsko-izraelskim nie brakuje również i naszego Zagłębia, a w nim - miasta Będzina.

Zapomniałam o jeszcze jednej naszej wspólnej inicjatywie, której nie wolno pominąć. O znalezieniu w Będzinie pamiątknika młodej Żydówki, Rutki Laskier, która zginęła w Zagładzie. Jej pamiętnik, wydobyty z ukrycia, ukazał się w języku oryginalu, czyli w polskim w Polsce, a w językach hebrajskim i angielskim, z inicjatywy Związku Żydów Zagłębia - w Instycie pamięci Narodowej Yad Vashem w Jerozolimie. Na uroczystą promocję Związek zaprosił p. Stanisławę Sapińską, która rękopis przechowała, oraz p. Adama Szydłowskiego z Fundacji JONA, który był spiritus movens tego przedsięwzięcia w Polsce.

W ramach obchodów 650 urodzin miasta Będzina odbędzie się w sierpniu bieżącego roku Światowy Zlot Żydów Będzina. Wraz z Wami, Będzianie, będziemy świętować tę uroczystość. Będzin jest częścią naszej przeszłości, nasza dobra współpraca jest ważnym elementem naszej rzeczywistości, a jej oddziaływanie jest cenną wartością dla naszej przyszłości.

Życzymy Będzinowi wielu następnych, szczęśliwych stuleci.

Anna Cwiakowska

około 1.200. A w roku 1946 pozostało 400.

Jak już wspomniałem, żydowscy mieszkańcy Będzina uczestniczyli w rozwoju swego miasta w różnych okresach historycznych i w różnych dziedzinach. Podając tutaj dane statystyczne czy nazwiska zadokumentowane w dziejach miasta, opieram się na licznych publikacjach o Będzinie. Zanim jednak przejdę do czasów nam bliższych, pragnę przypomnieć kilka barwnych historycznych postaci spośród bieżącej ludności żydowskiej, które zaznaczyły się w określony sposób w walkach i staraniach o Polskę, działaniem patriotycznym, czy wprost orężem. Zacznę od roku 1587. W "Opowieściach historycznych o Żydach nad Przemszy" Marian Kantor-Mirska podaje, że w tymże roku, gdy wojska Maksymiliana austriackiego zagrażały Będzinowi, cieszącymi się ogromną popularnością nauczyciel bieżącej jeszywy, rabin Natan Mejtlis "zebrał wśród żydostwa miejscowego sumę 50 dukatów i zaniósł burgrabiemu na zamek, na naprawienie murów miasta. Rabin ów zmarł mając 105 lat". Pochowany został na cmentarzu Zawale.

W XVIII wieku, wraz z budową nowej synagogi, założono nowy cmentarz w Będzinie.

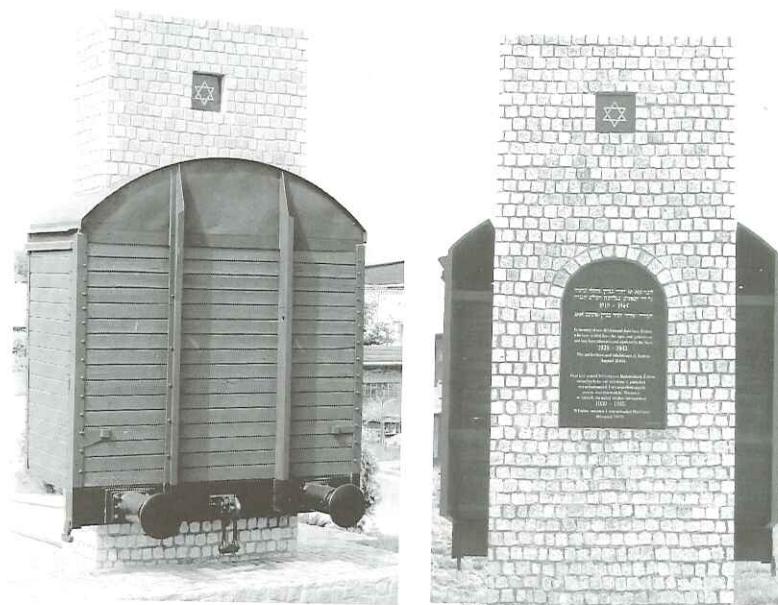
Spoczął na nim bieżąński rabin, Jakub Natan, a na jego pomniku wyryty jest orzeł polski, który - jak napisał Kantor-Mirska w 1930 roku - "można jeszcze dziś oglądać." Obecnie płyta z wizerunkiem orła znajduje się w Muzeum Zagłębia w Będzinie. Rabin Jakub Natan - jak Kantor-Mirska podaje - "oddać miał wielkie usługi wojskom Kościuszki; w latach 1807-1809 wojskom narodowym, a za czasów pruskich, przed rokiem 1807 miał być więziony za przywiązywanie do Polski i potępienie jej rozbiorów." Wzywał do walki, zbierał datki na powstanie. Prusacy osadzili go za to w Koźlu, potem we Wrocławiu. W 1807 - tu sięgamy znów do książki "Żydzi w Zagłębiu Dąbrowskim": "dzięki wygranej wojsk napoleońskich odzyskał wolność i pieszo powrócił do Będzina. Z polecenia księcia Józefa Poniatowskiego wzywał młodzież do wstępowania w szeregi pułku piechoty lekkiej". Być może, że pod wpływem rabina Jakuba Natana zaciągnął się do Legionów Jakub Szpot z Będzina, dzielny żołnierz Napoleona, bohater walk w Hiszpanii. Onim dowiedziałam się z kolei

z Ekspresu Zagłębiowskiego nr 9 z listopada 1998. Do redakcji tego ciekawego magazynu trafiła odbitka gazety "Jutrzenka" z 11 października 1861 roku, a w niej wspomnienie Hieronima Borowskiego o Jakubie Szpotie. Przytaczam kilka fragmentów z dłuższej całości:

"W roku 1808 - napisał Borowski - w Hiszpanii służył ze mną jakopodporucznik Jakub Szpot. Był to jeden z najdziedzicniejszych oficerów pułku i wojska, zarazem jeden z najuczciwszych ludzi, pierwszy szedł w ogień i w najzapalczystszej bitwie komenderował tak spokojnie, jakby na placu parady. Nie miał majątku, a czwartą część swej pensji rozdzielał między żołnierzy."

Następnie czytamy o tym, że broniąc ważnego militarnego punktu, miasteczka Cuenca, w drodze do Saragossy, stoczył Szpot bardzo ciężką walkę z przeważającą siłą Hiszpanów, z 200 podkomendnych zostało tylko 30, on sam w tej walce dwa razy ciężko ranny, nie ustępował. Utrzymał pozycję, a gdy wreszcie nadeszły posiłki, zastali tylko "9 żyjących, ciężko poranionych, licząc wraz z dowódcą. Wynagradzając walecznych, Napoleon wszystkich legią honorową ozdobił. Dodać winienem - kończy Borowski - że Szpot był wyznania mojżeszowego, synem biednego rzemieślnika z miasteczka Będzina i że zginął w kampanii 1812 roku."

W kolejnych polskich Legionach, Józefa Piłsudskiego (1914-1918) również walczyli Żydzi, wśród nich także z

כיכר גבורי הגטו בבדין

Będzina. We wspomnianej już zbiorowej pracy "Żydzi Zagłębia Dąbrowskiego" znalazłam kilka nazwisk: "Aaron Mateusz Frenkel (ur. 1891) zamieszkały w Będzinie, dr filozofii. Wstąpił do 5 pułku Legionów. Gdy w 1918 zaczęto rozbijać Niemców Frenkel już był w Będzinie, opanował miasto i został jego komendantem. Samuel Szwajcer z Będzina przebył kampanię Legionów, uczestniczył w 24 bitwach." Jeszcze inne nazwiska legionistów z Będzina można znaleźć w tej książce.

No i wojna lat 1939-1945. W obronie Polski sporo Żydów z Zagłębia Dąbrowskiego poległo już we wrześniu 1939 roku (również mój brat, Icchak bł.p.). Wielu żydowskich żołnierzy zostało straconych w niemieckiej niewoli. Żydzi Zagłębia, w tym i Będzina walczyli na wszystkich właściwie frontach II wojny światowej.

W okupowanej przez Niemcy Polsce młodzież żydowska miasta Będzina ma swoją bohaterską kartę. Z początkowych lat okupacji należy wymienić organizowanie się, pracę oświatowo-kulturalną prowadzoną przez młodzież i znaczenie tej działalności w czasie, w którym dla dzieci i młodzieży żydowskiej szkoły były zakazane.

Wraz z zastrzaniem się hitlerowskiej przemocy bieżąńska młodzież szukała kontaktów z innymi ośrodkami, w Warszawie i w innych miastach, oraz możliwości zakupu broni i kontaktów poza gettem. Intensywnie pracowała również grupa organizacyjna wokół starań o przemykanie na Węgry młodych ludzi z getta.

Wszystko już wtedy opalone było ofiarami w ludziach. A gdy nadszedł dzień ostatczny, młodzi bohaterowie naszego narodu, członkowie Żydowskiej Organizacji Bojowej podjęli tę beznadziejną walkę, z miejsca, które później nazwano "bunkrem", strzelając do hitlerowców i - nie poddawszy się wrogowi - polegli w walce. Było to w pierwszych dniach sierpnia 1943 roku, przy hitlerowskiej likwidacji, czyli przy wymordowaniu ostatnich Żydów jacy jeszcze pozostali w bieżąńskim getcie żywi.

W dziejach miasta Będzina pod hitlerowską okupacją, już na początku, bo w nocy z 8 na 9 września 1939 roku Niemcy podpalili bożnicę i okoliczne domy, a do usiłujących uciec z płomieni - strzelali. 57 budynków strawił ogień, kilkadziesiąt osób zginęło w ogniu lub zostało przez Niemców zastrzelonych "za podpalenie" - jak sprawcy orzekli.

Ksiądz proboszcz Mieczysław Zawadzki otworzył uciekającym bramy i ocalił tych, którzy zdążyli dobiec do kościoła. Dokładnie opisał to w kronice parafialnej.

Jedną z pierwszych inicjatyw Związku Żydów Zagłębia, po nawiązaniu kontaktu z rodzinnymi stronami w Zagłębiu w roku 1993, było uczczenie pamięci i czynu Sprawiedliwego Wśród

Salut , piastowski grodzie!
Będzin obchodzi urodziny - 650 lat!
Serdeczne gratulacje!

Wraz z urodzinowymi życzeniami pragniemy włączyć w dzieje starego piastowskiego grodu co nieco o naszej wspólnej historii. Wraz z rozwojem osady, później miasta, rozwijało się również w Będzinie osadnictwo Żydów, od wczesnych dat w historii, a wraz z tym, współludziały obywatele żydowskich w rozwoju miejscowości - w przemyśle, w handlu, w rzemiośle, w kulturze i innych licznych dziedzinach życia społecznego. Stamtaąd nasze korzenie, związani jesteśmy poprzez długie stulecia, z rodem na ród, z pokolenia w pokolenie z Ziemią Zagłębiowską, w której gród Będzin zajmuje poczesne, historycznie zasłużone miejsce.

"Tu będącim!! - miał rzec wielki król Polski, Kazimierz Wielki - który, jak podaje historyczna anegdota - miał zatrzymać się w podróży na popas, a później zbudować tam miasto, stąd miano: Będzin. Inna anegdota podaje, że nazwa grodu wywodzi się od rycerza Bendy, wojaka króla Bolesława Chrobrego. Benda ów był panem okrutnym, który krzywdził "wolnych kmieci, osiadłych w puszczy nad przemszańską" - jak podaje Teresa Nowak w obszernym artykule z 1979 roku, z okazji odznaczenia miasta Orderem Sztandar Pracy.

W niektórych pracach historyków znajdujemy wzmianki, że już w wieku X istniał gród warowny, wokół którego w wiekach późniejszych kształtowały się coraz liczniejsze i ważniejsze skupiska ludności.

Osada miejska istniała już w wieku XIII, natomiast pierwszym dokumentem historycznym wymieniającym Będzin są rejestry krakowskie z pierwszego kwartału wieku XIV.

Z ciekawego opracowania K. Nowak przytaczam, że: "Na miejscu drewnianej warowni wzniósł Kazimierz Wielki w 1358 roku zamek kamienny, z basztą, murami i fosą. Wraz z zamkiem powstało na prawie magdeburskim miasto. W sześć lat po założeniu, władca polski gości w będzińskiej warowni cesarza Karola IV.

Miastem rządzili najpierw wójtowie dziedziczní, potem starostowie.... Będzin był miastem królewskim.... posiadał nawet w pewnym okresie własne wojsko.

W Będzinie rozwinało się silnie rzemiosło, głównie szewskie. Powstał patrycjat miejski, niezwykle wpływowy i bogaty. W połowie XVI wieku miasto liczyło ponad 100 domów i 800 mieszkańców."

Pierwsza pisemna wzmianka o Żydach w Będzinie pochodzi z roku 1564 i dotyczy Żyda, który dzierżawił "gorzałki szynk pro anno florenów 18 i za 2 funty pieprzu per gr. 20." (Wojciech Jaworski "Żydzi w Zagłębiu Dąbrowskim do 1939 roku").

Tenże historyk podaje jednak, że na terenach późniejszego Zagłębia Żydzi byli już w marcu 1226 roku.

W okresie średniowiecza Żydzi - tam gdzie wolno im było zamieszkać - podlegali albo właścicielom ziemi i im płacili podatki, albo zwierzchnictwu panującego króla, jeżeli żyli w dobrach królewskich. W Zagłębiu zwierzchnictwu monarchii podlegał jedynie Będzin. W mieście tym ludność żydowska stworzyła odpowiednie instancje administracyjne i użytku społecznego, oddziaływanie na skupiska współwyznawców w okolicznych miejscowościach.

Pod koniec XVI wieku kahał będziński delegował do Krakowa swoich przedstawicieli na obrady tzw. żydowskiego sejmu koronego. W 1666 roku wśród 22 członków sejmu znajdował się Izrael Samuelowicz z Będzina.

Żydzi będzińscy, podobnie jak wszyscy inni na obszarach państwa polskiego, byli mocno ograniczeni w prawach. Z

biegiem czasu przepisy się zmieniały, zależnie od sytuacji i potrzeb państwa. Żydzi będzińscy, razem z krakowskimi zdołali jednak otrzymać odpowiednie przywileje za Kazimierza Jagiellończyka, w roku 1453. Pierwszy zaś przywilej królewski Stefana Batorego datuje się z 21 września 1583, w którym król udzielił Żydom prawo zamieszkania w obrębie murów miasta i prowadzenia w samym mieście, a nie tylko na obrzeżach, działalności, która da im utrzymanie. Przywileje te potwierdzali, z określonymi zmianami, wzależnością od zmieniających się warunków kolejnych władców, aż po Jana III Sobieskiego, następnie Augusta III i później Stanisława Augusta Poniatowskiego, który w 1776

rok w potwierdzeniu ordynacji władz miejskich przypomniał prawo do swobodnego osiedlania się Żydów w mieście i nabycania nieruchomości.

W swych "Opowieściach historycznych o Żydach nad Przemszy" Marian Kantor-Mirski podaje, że cenny pergamin - dokument przywilejów Jana III Sobieskiego udzielonych będzińskim Żydom znajdował się w rękach znanego działacza, dra Maksymiliana Reichera, którego ówczesny ojciec miasta, inż. Artur Michaelski, dołożył dołożenia historycznego dokumentu w Magistracie Miasta Będzina, gdzie znajdował się jeszcze w roku 1930. Ciekawe, czy ktoś sprawdził - może ocalał i jest nadal w Będzinie?...

Ilu Żydów mieszkało w Będzinie? Jak wynika z opublikowanych danych, ponad stu Żydów było zapewne w Będzinie w drugiej połowie XVI wieku, albowiem wtedy powstał kahał. Bardziej scisłe dane pochodzą z 1765 roku. W Zagłębiu Dąbrowskim mieszkało wtedy - według przeprowadzonego spisu - 490 Izraelitów, z czego 466 osób w Będzinie.

W początkowych latach osadnictwa Żydzi, podobnie jak większość ludności, trudnili się rolnictwem. Wraz z powstawaniem miast mała liczba rolników, a przybywało przede wszystkim rzemieślników, oraz kupców, następnie Żydów zaangażowanych w rozwoju przemysłu.

Z tabelki w książce "Żydzi w Zagłębiu Dąbrowskim i okolicy" dowiadujemy się, że najwięcej Żydów było w Będzinie w roku 1915, bo 68,8%, co pozwala zrozumieć, dlaczego wybrana w roku 1917 Rada Miasta Będzina składała się przez pewien okres tylko z obywateli żydowskich. W roku 1939 na ogólną liczbę ludności 51.634 Żydzi stanowili 52 procent. W roku zaś 1945 - jak podaje tabela, w Będzinie było około 3 tysiące Żydów, według natomiast danych ze spisu z połowy czerwca 1945 wykazanych przez Wojciecha Jaworskiego, było ich

PODZIĘKOWANIE

dla Pana

**Menachema
Liora**

za wkład w rozwój kultury w Będzinie

Prezydent
Miasta Będzina
Radosław Baran

Referat Kultury i Promocji
Urząd Miejski 44-580 Będzin, ul. 31 listopada 20
tel. +48 32 267-70-41 e-mail: www.um.bedzina.pl

תעודת הוקרה שהוענקה למר מנכ"ם ליאור (ליור) ע"י ראש עיריית בנדין, מר רדויסלב בראן, על תרומתו לפיתוח התרבות בעיר הולודתו במדין.

Mr. Radoslav Baran, Mayor of Będzin, visiting The Zagłębie Jewry's Memorial

Mrs. Agnieszka Magdziak-Miszewska – Ambassador of Poland, visiting Yad Hazikaron, The Memorial of Zagłębie Jewry, In Modiin, accompanied by members of Zagłębie World organization

Simon Slivka
Willowdale, Ont.

November 21, 2007

Dear Simon,

On behalf of the UJA Federation, I would like to take this opportunity to wish you a Mazal Tov and Kol Hakavod for a job well done as a canvasser for the Campaign for Our Jewish Future.

We are delighted to inform you that you have been selected as a recipient of this year's Distinguished Service Canvasser Award, presented to a select group of volunteers who have served the campaign in an extraordinary way.

You recently received an invitation to attend this year's Campaign for our Jewish Future Community Closing Event, which take place on December 12, 2007 featuring Ami Ayalon, MK, a minister in the current government and the former head of the Shin-Bet Secret Service and commander of the Israeli Navy.

As an award winner, your name will be listed on the Closing Event program and you will receive your awards at the event. As well, as a token of appreciation for all your hard work, you are also invited to attend the Top Gifts Reception taking place immediately preceding the Closing Event...

Once again, congratulations on being chosen as a recipient of a Distinguished Service Canvasser Award.

Yours Truly,

Jodi Bager
Chair, Volunteer relations

UJA Federation's mission is to preserve and strengthen the quality of Jewish life in Greater Toronto, Canada, Israel and around the world through philanthropic, volunteer and professional leadership.

פרס על פעילותם למען "קמפני לעתיד יהודיה", הוענק מר שמעון שליבקה, ליד דומברובה, חבר הנהלת ארגון יוצאי גלגולוביה בטורונטו קנדה, ע"י א' UJA

משמאלי, ראש העיר צ'לוון, מר מארק מרויזובסקי. מימין, אברהם גרין, ביד הויירון (Left), Mr. Marek Mrozowski, Mayor of Czeladż and Abraham Green, at The Zagłębie Jewry's Memorial

Jozef & Hildegarda Gawlik

Asking Nothing in Return

Before the war, Jozef Gawlik, a textile merchant in Piekary Śląskie, in Upper Silesia, had business with Telner, who lived in nearby Będzin.

In August 1943, a few days before the liquidation of the Jewish community in Będzin, Telner informed Gawlik of his plight and asked him for help. After conferring with his wife, Hildegarda, Jozef agreed, despite the danger, to look after Renia, Telner's daughter, without asking for anything in return.

Renia was smuggled out of the ghetto and taken to the Gawliks, who passed her off as a relative, looked after her devotedly, and saw to all her needs.

Even after the area was liberated in January 1945, Renia stayed with the Gawliks for about half a year, until her mother, who had survived, came to reclaim her.

After the war, Renia stayed in Poland, where she married (becoming Renata Kolodziejska) and remained friendly with Gawliks' daughter.

Dr. Tadeusz Kosibowicz

Put himself at risk

On the night between September 8th and 9th, Germans burned the Great Synagogue in Będzin. The many Jews who ran to the synagogue where they sought protection, met their death when the synagogue was burned. Many others were led by the German soldiers and were forced to stand alongside the outer wall of the church. There, the soldiers ordered them to run quickly. Whoever remained standing was shot - whoever ran, was also shot. The soldiers aimed to kill.

One of the people who were shot was Itzhak Turner. The next day he turned to the hospital to get treatment. German soldiers, posted at the hospital, blocked the entrance and announced that no entry to Jews or Polish soldiers was permitted.

Dr. Tadeusz Kosibowicz, the chief physician at the hospital, came outside and led Turner to his ward for treatment. He told the soldiers that he was only administering first aid. Inside Turner recognized other Jews who had been wounded that night.

Dr. Kosibowicz sewed that he would be hospitalized (for two months), under his personal supervision. This incident wasn't a solitary case. The same occurred also to other Jews.

Dr. Kosibowicz was arrested and brought for questioning, for helping Jews, hiding a broadcasting station, and hiding a Polish general in the hospital. The Gestapo intended to execute him, but an order from higher authorities changed his fate. He was sent to Dachau, and from there he was sent to several camps: Sachsenhausen, Oranienburg, Majdanek and Gross-Rosen. At the end of the war, Dr. Kosibowicz returned to his home in Bendzin. Itzhak Turner immigrated Israel.

Dr. Kosibowicz put himself at risk by extending assistance to Jews, despite the explicit orders and instructions of the Nazi government. As a result, he was sent to the camps. His actions are documented in a book by the historian Roman Shank.

A letter from Mother

"Take care of yourself..."

"Mommy, we're going to die together," seven-year-old Michál would whisper to his mother, Genia Judzki, hugging her.

Genia, her husband Ber (Bronek), and their son Michál survived the persecution of the Sosnowiec Ghetto.

In August 1943 the ghetto was liquidated and Genia's husband was murdered. Genia and her son managed to flee to the "Aryan" side, where Genia managed to obtain ID cards for them both by dint of her fluency in German and French. (She was a graduate of the Sorbonne.) She gave Michál to the care of a Polish woman named Bronia, writing her a thank-you letter and asking her to take care of her son. Genia found a job running the household of a German physician.

The doctor, receiving an instruction to relocate to Vienna as part of his work, offered to take Genia and her son with him. Some time later, Genia's identity was revealed; she was taken to a prison and Michál was placed in an orphanage. When the Gestapo informed Genia that they were about to deport her, she decided to take her son with her, fearing that the orphanage would be destroyed.

In 1944, the mother and son were deported to Auschwitz and murdered; the children in the orphanage survived.

Aniela Zawadzka-Szwajcer

"No Prayer, No Breakfast"

by Dr. Mordechai Paldiel

Aniela's story began over 60 years ago, before the onset of the Second World War, when she worked as a domestic help in the Merin household, in the town of Będzin, southwest Poland. After the Germans established a ghetto in the town, Aniela moved to an abandoned house where she awaited news of her former employers. On 3 August 1943, the Merin family was gathered at the train station along with the other Jews of the town for deportation to Auschwitz. At their parents' urgings, their two children—Saul, aged 10 and Dina, 8—fled the ramp and escaped to Aniela's home. There they joined their uncle Wolf Szwajcer, who was already in hiding.

Aniela managed to keep her three Jewish charges secret—even from her own family—for almost a year and a half, until the Russians liberated the area in January 1945. To feed them, she worked as a cook in a factory producing uniforms for the German army. She also secretly went to the destroyed ghetto where, according to the Merins' instructions, she unearthed hidden jewelry and gold coins, which she used to bribe would-be informers. During the long period of hiding, Aniela acted as a surrogate mother to Saul and Dina, tending to their physical needs as well as lifting their spirit. "Words are not sufficient to describe the humanitarian and noble conduct of Aniela," recalled Dina Farber (née Merin) at the ceremony, "as well as the risks she took to save two Jewish children, as well as her future husband." Indeed, after the war Aniela and Wolf married and moved to Italy, together with their newborn daughter, Felicja. Saul and Dina, now orphans, made their way to Israel.

Professor Saul Merin, today a leading ophthalmologist, remembers arriving at Aniela's house: "I was very angry with God for allowing such things to happen. So I threw away my kippa (skullcap), and would not touch my cousin's siddur (prayer book). Two days after my arrival, Aniela, an observant Polish Catholic, asked me if I had prayed. When I answered 'no,' she told me: 'No prayer, no breakfast.' She made me recite *Modeh Ani* (the prayer said on awakening in the morning) every day I was there."

The author was the Director of the Righteous Among the Nations Department at Yad Vashem

The 27th of September 1943

Dear Miss Bronja,

It is so hard for me to write to you. Lately, terrible things have been happening to me. Life is too cruel.

Miss Bronja, I beg you, look after my son, be a mother to him.

My dear Bronja, give him everything with all your heart and I will be grateful to you until the end of my days.

He is so clever and he has a good heart. I am sure that you can find in your heart to love him.

Michael should eat as much as he can for who knows what is to come? He must be strong and able to endure great suffering. Please make sure that he dresses warmly and that he also wears socks. I cannot write any more, my tears have all dried up. May God watch over you both.

Kisses

My beloved Michael'leh,

Are you playing with other children? Are you getting along well with Miss Bronja? Write me a few lines every day. That way, you'll learn to write me long letters.

Take care of yourself. Sleep in the warm pajamas that I handed you.

Kisses, Mother

A Beam of Light in the Darkness

The story of the Righteous Among the Nations in Będzin

By Yona Kobo (kotlicki)

The stories of the Righteous are based on the documents found at Yad Vashem archives and "The Encyclopedia of the Righteous Among the Nations - Rescuers of Jews during the Holocaust"

On the 650th anniversary of the city of Będzin we wish to extol those who dared to defy the forces of evil, in the darkest days when human hatred and cruelty reached their lowest depths.

We wish to thank those who did their utmost to help the persecuted Jews while endangering their own lives and families, those whom we call "Righteous Among the Nations" (righteous gentiles).

"Righteous Among the Nations" is a distinction awarded by the State of Israel to non-Jews who displayed unusual courage and ethics during the Holocaust based on a single motive – love of mankind.

To date, 22,221 people have been recognized by Yad Vashem as "Righteous Among the Nations", including 6,066 Poles.

Mieczysław Zawadzki

He who opened the gates of the Church

When WWII broke out, the German troops invaded Będzin on September 4, 1939. On the night between September 8th and 9th, German soldiers burst through the gates to the houses bordering on the Great Synagogue of Będzin. The soldiers hurled hand grenades at the houses and ordered everyone to evacuate their homes, claiming that Jews had shot at them from the synagogue.

The many Jews who ran to the synagogue, where they sought protection, met their death when the synagogue was burned. Many others were led by the German soldiers and were forced to stand alongside the outer wall of the church. There, the soldiers ordered them to run quickly. Whoever remained standing was shot - whoever ran, was also shot. The soldiers aimed to kill.

Up on the hilltop, near the synagogue, stood a church where Father Mieczysław Zawadzki presided.

A group of Jews ran frantic towards the gates of the church at the top of the hill. The German soldiers shot them with automatic weapons, and several people were wounded.

When they reached the church gate, Father Zawadzki opened the gate and let us all in. He instructed the nuns to treat their wounds and give them first aid. When they were finished, he asked the people to leave by the rear gate because he was in danger of being killed. He explained that he and the nuns would be executed if it became known that they assisted Jews.

On the other side of the hill, the situation was much calmer. The people left the church in the dead of the night.

The Jewish cemetery was located at the foot of the hill. They lay until the sun came up.

In the morning, they walked over to the town. They were saved.

Genowefa Pajak

Six-years-old Tamara

Genowefa Pajak developed very close ties with Jews in the Będzin ghetto as a result of the battering trade she conducted with them. Pajak was considered a very trustworthy woman, and because she had connections with the Germans too, she learned of planned 'Aktionen' in the ghetto in advance and would warn her Jewish friends ahead of time.

Before the Action of August 1942, Pajak offered to hide Henrietta Szpigelman, the daughter of acquaintances, in her home. Szpigelman refused and instead asked Pajak to hide Tamara Cygler, her six-years-old cousin. After Pajak met with Cygler's parents, they entrusted her with their daughter and gave Pajak a letter with an address of relatives in Israel, asking her to give their daughter to them if they should not survive.

Despite the danger to her life, Pajak cared for young Cygler for about three years, and without asking for or receiving anything in return provided for all her needs, even during a period when she was forced to move the child from one family to another for fear of informers.

After the war, Pajak learned that Cygler's parents had perished and informed the relatives in Israel that the Jewish child was in her care.

Brokenhearted, Pajak handed Tamara over to her relatives and until her death followed her development and fate as if she were her own.

שדרת חסידי אומות העולם ביד ושם

The Avenue of the Righteous Among the Nations at Yad Vashem

Władysława Palka

Dressed in girl's clothing

In June 1943, just before the liquidation of the Będzin ghetto, eight-years-old Lazar Krakowski's father decided to do everything in his power to save his son's life. With the help of a Polish acquaintance, Krakowski managed to get his son over the Aryan side of the city where he handed his son to Władysława Palka, who before the war had done housework in his home and knew Lazar from the day he was born. Plaka received young Lazar warmly and hid him in her apartment for an entire year teaching him Catholic prayers. Because only the concierge was in on her secret of the boy's presence, Palka would take the Jewish boy out in the streets dressed in girl's clothing.

However, Plaka eventually began to receive anonymous letters accusing her of hiding a Jewish boy. When the danger that Lazar would be discovered increased, Palka obtained a Christian birth certificate for him and sent him to live with relatives of her in the country. Lazar was introduced there as a relative from Warszawa and raised tighter with the relative's children until the end of the war.

After the war, Palka took Lazar back and informed the Jewish committee of his existence. When representatives came to take him, Palka refused to give Lazar up until a member of the boy's family came for him.

His father, who had brought her the child, had perished in Auschwitz, but his mother survived and Palka returned Lazar to her safe and sound and they both immigrated to Israel.

Palka was a devoted catholic and all her actions, for which she never asked for nor received anything in return, were motivated by her deep religious sentiments.

Jerzy Grzybowski

Strictly forbidden to befriend Jews

In the spring of 1944, Jerzy Grzybowski, a poor worker who lived in the town of Będzin, was employed as a construction worker for the Blechhamer camp, a subsidiary camp of Auschwitz. In April 1944, hundreds of prisoners, including Samuel Montag, a Jew who hailed from the same town as Grzybowski, were transferred from Auschwitz to Blechhamer camp.

Although it was strictly forbidden to befriend Jews, Grzybowski became friendly with Montag and expressed a desire to help him. While on leave from the camp, Grzybowski visited Montag's relatives living in Będzin under assumed identities, who gave him food to take back to Montag. Grzybowski began to plan Montag's escape from the camp, and on one of his leaves, brought Montag civilian clothes.

In September 1944, Grzybowski and Montag took advantage of a commotion that broke out in the camp when Soviet warplanes began bombing it, to flee to the nearby forest, where Montag replaced his prisoner's grab with civilian clothes.

A few days later, in the dead of the night, the two reached Bedzin, their native town. After accompanying Montag to relatives of his, Grzybowski left.

Montag stayed with his relatives until the liberation and after the war emigrated to Germany, where he kept up contact with Grzybowski.

Dear Friends and Fellow Zagłębieans,

This year, the Jewish year of 5768 – 2008, is the 60th anniversary of the State of Israel. The Jewish people in Israel and all over the world will celebrate this event.

As Jews of Zagłębie (Zagłębie) we mark a number of other anniversaries this year as well:

- Holocaust Memorial Day this year will be the 20th anniversary of the establishment of a memorial site for Zagłębie Jewry near Modi'in. We will mark this occasion appropriately.
We first dedicated the memorial in April 1988, on Holocaust Memorial Day of the year 5748, in the presence of thousands of former Jews of Zagłębie living in Israel and in the Diaspora. Since then our Holocaust Memorial Day gathering has been held annually on site before a large audience.
- In August 1988 a delegation consisting of 140 first- and second-generation Jews from Zagłębie embarked on a voyage to the graves of our ancestors in the cemeteries of Zagłębie. On this visit we dedicated the large cemetery at Czeladz, which served both Będzin (Bendzin) and Czeladz. The cemetery had been demolished and it was restored by Monik Stavsky, who erected a tombstone on the common grave.
Since then delegations of members of the organization have been traveling to Poland annually in order to visit the graves of our ancestors and remember the Jews of Zagłębie. These visits include many acts of commemoration, particularly in the city of Będzin.
This year we will mark the 20th anniversary of the rededication of the restored cemetery.
- This year is the 650th anniversary of Będzin and the local authorities will be marking the significant part of Jews in the development of the city. The many events taking place in Będzin in August will be attended, among others, by a delegation of 200 IDF officers. The festivities will include a Jewish-themed show, as well as the dedication of a stone slab commemorating the Zawala St. Cemetery, established in the 15th century and serving Jews from the entire region.
- Sosnowiec, the “youngest” but largest city in Zagłębie, will be holding an exhibit on the Jews of the city and their part in its development this year. In addition, our visit will coincide with the ceremony commemorating 65 years since the liquidation of the Zagłębie ghettos.

Thus there are many good reasons to take part in the delegation to Zagłębie, which will be leaving in mid-August.

This will indeed be a year full of activities, and I hope that it will be an auspicious year for our organization.

Sam Skura of blessed memory

Sam (Shmuel) Skura passed away in February of this year. Sam was an extremely dedicated man.

He was a member of the management of the Będzin-Sosnowiec Association in New York, which he headed for many years. The association made copious donations to various Israeli establishments, such as Beit-Hatfutzot, medical and cultural institutions, and others.

The New-York based association has always maintained full cooperation with the Israeli organization of Zagłębie Jewry and it had a large part in the establishment of the memorial site in Modi'in. Sam also made personal donation towards establishing the amphitheatre that carries his name.

In addition, Sam was a great supporter of Yad Vashem and he was prominently active in the American Society for Yad Vashem in New York. In 2005 an impressive learning center was inaugurated at Yad Vashem, established with the help of a donation by Sam and Stella Skura, otherwise known as the “Center for major questions arising from the Holocaust”.

With the death of Sam Skura, the Zagłębie organization has lost one of its greatest activists and supporters and, I, personally have lost a good friend.

May his memory be blessed.

Abraham Green

“And bring you into the land of Israel”

The 20th Anniversary of Yad Hazikaron

By Itzhak Greengras

On Holocaust Memorial Day of the year 1988, at the World Gathering of Zagłębie Jewry, the memorial for Zagłębie Jewry was dedicated in a dignified ceremony. The memorial site was established at the entrance to the Zagłębie Martyrs Forest near Modi'in.

To this day it is hard to understand how we succeeded in establishing such an honorable memorial site for the Jews of Zagłębie, almost all of who were killed in the Holocaust, with no support from government or global organizations.

The first phase of the memorial site consisted of planting the “Martyrs Forest”, encompassing 10,000 trees, each tree symbolizing a Jewish family from the area. A few months after the forest was planted, the second phase commenced. In a meeting with representatives of Jewish Zagłębie associations in the Diaspora, it was proposed that we commemorate the Jews of Zagłębie annihilated in the Holocaust who never received a proper Jewish burial.

For this purpose, a public committee headed by Prof. Yehoshua Prawer was established, and his deputies were Sam Skura from New York and Arieh Ben-Tov from Israel. An organizing committee was established, encompassing activists from among the Jews of Zagłębie from Israel and abroad. In Israel a team of four was selected: Abraham Green, Yitzchak Gringers, Moshe Magar and Natek Zim. This was the managing committee of the Israeli organization. Engineer Zvi Langer headed the professional committee that supervised construction of the memorial.

We started to look for ways to finance our project. The organization had produced a detailed brochure of Yad Hazikaron and sent it to Zagłębieans in Israel and abroad. Green and I made trips to Europe and North America to raise money. We were welcomed by each of the Zagłębie organization who opened their hearts and donated.

On one of my trips to the States I saw in Washington the way Vietnam's soldiers are commemorated – in a valley where all their names are engraved on big marble plaques.

When I came back to Israel, I had suggested that we will add a valley of commemoration to Yad hazikaron in which all names of Shoa victims of Zagłębie will be engraved on marble plaques.

The final plan, designed by Dov Hoff and Marilla Feder, consists of a number of sections:

At the entrance to the memorial on an elevated surface we erected headstones in memory of each of the communities of Zagłębie. To this day I can't contain myself when I remember how the headstones were lowered into the pits. Abraham Green and I poured earth brought from Auschwitz into each of the pits before the headstones were erected. Our tears flowed.

To the left of the entrance there is a cement wall with granite plates. The plates are engraved with a geographical map of the Zagłębie region, accompanied on both sides by explanations about the communities and their fate in Hebrew and English.

When reaching the end of the memorial site, to the left, visitors descend into a valley whose walls are covered by black granite boards, engraved with the names of the Jews of Zagłębie killed in the Holocaust. The names are headed by a verse: "...and cause you to come up out of your graves, and bring you into the land of Israel" (Ezekiel, 37,12).

On the right there are steps leading to the area above the valley. Here stand the large letters of the word "Zachor" (Remember). The letters were designed by Engineer Zvi Danziger and made of special steel brought from Europe. The "Zachor" letters can be seen from a distance. On the side of the valley there are seven devices for lighting seven beacons at Holocaust Day ceremonies.

Various bushes and flowers have been planted around the memorial site, all within the Zagłębie Martyrs Forest.

Three years after the site was established, we signed an agreement with the KKL- Keren Kayemet Leisrael (JNF - Jewish National Fund) concerning future maintenance of the memorial site. The site is well maintained by the KKL and visited by many people.

A few years ago, an amphitheatre was added to the site, the contribution was mainly of the Sam and Stella Skura family of NY.

On behalf of the management of Zagłębie Organization, I would like to thank all the activists and donors from Israel and all over the world who enabled us to perform the great Mitzvah – "Remember what Amaleq did to thee..." (Devarim / Deuteronomy, 25, 17).

**Towards Holocaust Memorial Day - May 1, 2008,
we will be launching the website of the
Zagłębie (Zagłębie) Jewry Organization.**

**On the website you will find information on the history of the
communities of Zagłębie, the organization's activities in the
present and its plans for the future.**

zaglebie-world.org

Visit the website and share in our activities.

